

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ МИСТЕЦТВ
ІМЕНІ І.П. КОТЛЯРЕВСЬКОГО
МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ
УКРАЇНИ**

**СПЕЦІАЛЬНИЙ КУРС
СУЧАСНЕ БАЯННЕ МИСТЕЦТВО: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА**

**Методична розробка за тематикою творчого мистецького проекту
«СТИХІЯ» СУЧАСНОГО БАЯНА ЯК МИСТЕЦЬКА
ПЛАТФОРМА ЖАНРОВО-СТИЛЬОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ**

Мельниченка Максима Вікторовича

Творчий керівник:

А. П. Гайденко

заслужений діяч мистецтв

України, професор

Науковий консультант:

О. О. Александрова

доктор мистецтвознавства,

професор

Харків – 2024

Анотація

Спеціальний курс «Сучасне баянне мистецтво в музикознавчому дискурсі» має надати здобувачеві системні знання світового баянного мистецтва, націлені на формування комплексу практичних навичок та ґрунтовних теоретичних знань щодо втілення різних творчих пошуків в виконавській та викладацькій діяльності здобувачів вищої мистецької освіти України.

Курс розрахований на здобувачів I-II освітньо-професійного рівня вищої освіти галузі знань 02 «Культура і мистецтво», спеціальності 025 «Музичне мистецтво». Тривалість курсу – 1 семестр.

Мета спецкурсу – надати здобувачам вищої мистецької освіти розуміння специфіки сучасного баянного мистецтва, що включає аналіз жанрово-стильових процесів у сучасній баянній музиці, а також систематизацію теоретичних засад провідних жанрів: баянної сюїти, концерту у перекладенні для баяна, концертної п'єси; розглянути сучасні прийоми гри на баяні для розвинення практичних навичок застосування їх у виконавській діяльності.

Курс спрямований на формування якості мислення сучасного баяніста, комплексного підходу до інтерпретації баянних творів, а також на розширення професійних горизонтів здобувачів освіти у контексті сучасних музичних тенденцій.

Після проходження курсу здобувачі повинні **знати**:

- жанрову розмаїтість сучасного баянного мистецтва;
- динаміку жанрово-стильових трансформації в баянному мистецтві;
- аспекти теорії стилю в проєкції на баянну творчість;
- особливості інструментального стилю, що віддзеркалюють специфіку композиторської і виконавської творчості;
- принципи музичного мислення;
- характеристики «стихійності» як якості музикування;

- типологію стилістичних різновидів баянної сюїти;
- класифікацію проявів програмності в українських баянних сюїтах;
- базові принципи перекладення творів для баяна;
- типологію стильового синтезу в концертних п'єсах для баяна;
- специфіку сучасних виконавських прийомів гри на баяні;
- стабільні та мобільні елементи композиторського тексту;
- виконавський комплекс сучасного баяніста;
- характеристику якості «стихійного» мислення виконавця;
- фактори формування звукового образу сучасного баяна.

Після проходження курсу здобувачі повинні **уміти:**

- визначати та аналізувати жанр баянних творів;
- розрізняти стильові напрями баянного мистецтва та виявляти їхні особливості;
- характеризувати якості музикування сучасного баяніста;
- здійснювати перекладення музичних творів для баяна, враховуючи специфіку інструменту;
- розрізняти техніки гри на баяні та застосовувати їх відповідно до жанру та стилістики твору;
- використовувати сучасні виконавські прийоми гри на баяні;
- розробляти власні інтерпретації та аранжування музичних творів для баяна;
- оцінювати якість музичного мислення у виконанні та композиторській діяльності;
- ідентифікувати та використовувати стабільні та мобільні елементи композиторського тексту в залежності від їх функції у виконавській практиці;
- формувати звуковий образ сучасного баяна з урахуванням специфіки інструменту та виконавських прийомів;
- використовувати виконавський комплекс для досягнення високого рівня музичної інтерпретації;

– впроваджувати креативні підходи до інтерпретації сучасних творів для баяна.

Зміст спецкурсу

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОГО БАЯННОГО МИСТЕЦТВА

1. Провідні жанри баянного мистецтва в музикознавчих дослідженнях
2. Сильова еволюція жанру баянної сонати та концерту в баянному мистецтві останньої третини ХХ – початку ХХІ ст.
3. Жанр сюїти (партити) в сучасній баянній творчості
4. Жанри транскрипції, перекладення та обробки народних пісень в сучасному баянному мистецтві
5. Аспекти теорії стилю в проєкції на баянну творчість

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ПРОЯВ «СТИХІЙНОСТІ» У СУЧАСНОМУ БАЯННОМУ МИСТЕЦТВІ

1. «Стихія» в контексті сучасного баянного мистецтва
2. Сучасна баянна творчість як мистецька платформа жанрово-стильових трансформацій
3. Жанр сучасної баянної сюїти: типологія, програмність
4. Сучасні перекладення для баяна і фортепіано (на прикладі Концертів Р. ді Маріно та А. П'яццолі)
5. Стильовий синтез в концертних п'єсах для баяна

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3. СУЧАСНЕ БАЯННЕ ВИКОНАВСТВО

1. Виконавські прийоми гри як прояв «стихії» сучасного баяна
2. «Стихійність» як якість мислення і музикування
3. Звуковий образ інструмента як результат виконавської діяльності баяніста

4. Якість «стихійного» мислення виконавця
5. Артистизм баяніста в сучасній академічній інструментально-виконавській традиції

Форми навчання

У процесі вивчення спецкурсу здобувачі вищої освіти відвідують аудиторні заняття (лекції та практичні/семінарські заняття). У самостійній роботі здобувачі поглиблено вивчають матеріал навчальної дисципліни, виконують запропоновані завдання.

Тематика семінарських занять

1. Методологія дослідження сучасного баянного мистецтва.
2. Прояв «стихійності» у сучасному баянному мистецтві.
3. Сучасне баянне виконавство.

Питання для самостійної роботи

1. Провідні жанри сучасного баянного мистецтва.
2. Жанрово-стильові трансформації в сучасному баянному мистецтві.
3. Прийоми гри на баяні та їх особливості.
4. Транскрипції та перекладення в сучасному баянному мистецтві.
5. Сучасний стан баянного виконавства на теренах України та світу.

Орієнтовний перелік питань для підсумкового контролю

1. Охарактеризуйте жанри сучасного баянного мистецтва.
2. Дайте визначення музичного стилю. Назвіть видатних вчених, хто присвятив свої праці його вивченню.
3. Які ви знаєте характеристики «стихійності» як якості музикування? Наведіть свої приклади.
4. Класифікуйте типи баянних сюїт за жанрово-стильовими ознаками.
5. Окресліть базові принципи, які мають бути дотримані у процесі перекладення творів для баяна.
6. Типологія стильового синтезу в концертних п'єсах для баяна.

7. Назвіть ударно-шумові прийоми гри на баяні. Які особливості їх виконання?
8. Назвіть різновиди рикошету. Який з них найпоширеніший?
9. З якими інструментами порівнюють сучасний баян? Назвіть музичні жанри, в яких баян поєднується з іншими інструментами.
10. Роль баяна у народній та академічній музиці. Які відомі композитори створювали музику для баяна?
11. Перерахуйте прийоми гри на баяні та визначить особливості їх виконання.
12. Окресліть перспективи розвитку баянного мистецтва.
13. Що таке техніка гри на баяні? Які види техніки ви знаєте?
14. Як ви оцінюєте роль баяну в українській культурі? Які музичні традиції пов'язані з баяном в Україні?
15. Назвіть складові поняття «звуковий образ сучасного баяна»
16. Розкрийте зв'язок між артистизмом та комунікацією музиканта-баяніста.

Рекомендована література

1. Антонюк В. Г. Формування індивідуального виконавського стилю: культурно-антропологічний аспект. Київ : Українська ідея, 1999. 24 с.
2. Безугла Р. І. Баянне мистецтво в музичній культурі України (друга половина ХХ століття) : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства :17.00.01. Київ, 2004. 20 с.
3. Вовк М. Музична мова творів сучасних українських композиторів крізь призму виконавсько-аналітичного бачення. *Науковий вісник НМАУ імені П. І. Чайковського. Серія : Виконавське музикознавство*. Київ, 2006. Вип. 58, Кн. 12, С. 113–119.
4. Горюхіна Н. Композиція музичного твору. *Музикознавство: з ХХ у ХХІ століття. Науковий вісник НМАУ імені П. І. Чайковського*. Київ, 2000. Вип. 7. С. 16–31.

5. Довгаленко Н. С. Український музичний авангард у контексті стилєвих пошуків ХХ ст. *Музичне мистецтво і культура*. Одеса : ОДМА імені А. Нежданової, 2000. Вип. 1. С. 186–190.
6. Дорофєєва В. Ю. Теоретичні аспекти сучасної української музики. Ліра-Київ, 2017. 188 с.
7. Завгородня Г. Музична фактура як художньо-інформаційний феномен. *Музичне мистецтво і культура*. Одеса : ОДМА імені А. Нежданової, 2005. Вип. 6, Кн. 2. С. 245–256.
8. Іваницький А. І. Український музичний фольклор : підручник для вищих учбових закладів. Вінниця : Нова книга, 2004. 320 с.
9. Катрич О. Індивідуальний стиль музиканта-виконавця (теоретичний та естетичний аспекти) : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : 17.00.03. Київ, 2000. 16 с.
10. Котляревська О. І. Варіативний потенціал музичного твору: культурологічний аспект інтерпретування : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : 17.00.03. Київ, 1996. 19 с.
11. Коханик І. «Стильова гра» у проєкціях сучасної композиторської творчості та музичного виконавства. *Науковий вісник НМАУ імені П. І. Чайковського. Виконавське музикознавство*. Київ, 2005. Кн. 11, Вип. 47. С. 137–145.
12. Коханик І. М. Взаємодія жанру і стилю в сучасній музиці: від «діалогу» до «полілогу», або нотатки на берегах музичного постмодерну. *Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*. Київ, 2009. Вип. 81. С. 31–37.
13. Коханик І. М. Музичний стиль як сфера комунікації композитора, виконавця, музикознавця. *Київське музикознавство*, 2017. Вип. 55. С. 70–81.
14. Коханик І. М. Про деякі тенденції стилєвого розвитку української музики рубежу ХХ–ХХІ століть. *Київське музикознавство*. Київ, 2004. Вип. 13. С. 30–37.

15. Лігус О. М. Теоретичні аспекти співвідношення музичного стилю і жанру. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв*. 2016. Вип. 35. С. 129–137.
16. Ляшенко І. Ф. Національні традиції в музиці як історичний процес. *Музична Україна*, Київ. 1973. 326 с.
17. Маркова Д. Явище мінімалізму: принцип мислення і стиль творчості. *Науковий вісник НМАУ імені П. І. Чайковського. Музичне виконавство*. Київ, 2004. Вип. 40, Кн. 10. С. 223–232.
18. Мельниченко М. Жанрово-стильові трансформації у творах для баяна українських композиторів останньої третини ХХ – початку ХХІ століть. *Аспекти історичного музикознавства* : зб. наук. ст. Харків: ХНУМ імені І. П. Котляревського, 2024. Вип. XXXV (35). С. 70–84.
19. Мельниченко М. Якість «стихійного» мислення баяніста: виконавський текст і звуковий образ сучасного баяна. *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти*. Харків: ХНУМ імені І. П. Котляревського, 2024. Вип. 71. С. 198–213.
20. Москаленко В. Г. Музичний твір як текст. *Текст музичного твору: практика і теорія. Київське музикознавство*. Київ, 2001. Вип. 7. С. 3–10.
21. Покулита І. К. Соціальна природа жанру в контексті історичної динаміки мистецтва : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.08. Київ, 2004. 16 с.
22. Ржевська М. Модернізм і авангард: до уточнення змісту понять. *Музична україністика: сучасний вимір*. Київ-Івано-Франківськ : ІМФЕ імені М. Рильського НАНУ, 2008. С. 50–62.
23. Семененко Н. Актуальні аспекти сучасного функціонування інтерфейсу «композитор – виконавець – музичний простір». *Музична україністика: сучасний вимір*. Київ, 2009. С. 94–104.
24. Сташевський А. Баянні твори В. Рунчака в аспекті жанрово-стильові трансформації. *Актуальні проблеми історії, теорії та практики*

художньої культури. Київ : Державна академія керівних кадрів культури і мистецтв, 2002. Вип. IX. Ч. II. С. 238–243.

25. Сташевський А. Я. Баянне мистецтво України: тенденції розвитку оригінальної музики та індивідуальне втілення жанрово-стильового аспекту у творчості Володимира Рунчака : дис. ... канд. мистецтвознавства : 17.00.03. Київ, 2004. 237 с.

26. Сташевський А. Я. До аналізу особливостей творчого методу композитора Володимира Рунчака (на прикладі баянних творів). *Мистецька освіта* : матер. III Всеукр. наук.-практ. конфер. «Педагогічні пошуки в галузі мистецької освіти в Україні на початку третього тисячоліття: традиції, сучасність, перспективи». Луганськ : ЛККМ. 2005. С. 171–174.

27. Сташевський А. Я. Класифікація жанрових та стильових ознак в баянних творах В. Рунчака. *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури*. Київ : Державна академія керівних кадрів культури і мистецтв, 2003. Вип. XI. Ч. II. С. 67–73.

28. Сташевський А. Я. Неофольклоризм у творчості Володимира Рунчака (на прикладі циклу «Три фольклорні п'єси» (сюїта №2 «Українська») для баяна). *Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв* Київ : ДАКККиМ, 2004. Вип. №1. С. 65–71.

29. Сташевський А. Я. Особистість і творчість у контексті становлення сучасної української музики для баяна. Інтерв'ю-бесіда з композитором Володимиром Рунчаком. *Актуальні питання баянно-акордеонного виконавства та педагогіки в мистецьких навчальних закладах*. Луганськ : ЛНПУ імені Т. Шевченка, 2006. Вип. 2. С. 159–165.

30. Тучинська Т. Розуміння музичного тексту: теоретично-інформаційний аспект : автореф. дис. ... дис. ... канд. мистецтвознавства: 17.00.03. Київ, 2009. 16 с.

31. Харченко Є. В. Інтертекстуальність в українській музиці двадцятого століття: інтонація, жанр, стиль : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : 17.00.03. Київ, 2011. 16 с.

32. Шаповалова Л. В. Музыка як аналог особистості: до проблеми рефлексивної свідомості : автореф. дис... д-ра мистецтвознавства : 17.00.03. Київ, 20 с.

33. Єргієв І. Д. Артистичний універсум музиканта-інструменталіста кінця ХХ – початку ХХІ століття : дис. ... докт. Мистецтвознавства : 17.00.03. Одеса, 2016. 454 с.

34. Єргієв І. Український «модерн-баян» – творчий феномен Одеської виконавської школи. *Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*. 2014. Вип. 110. С. 160–170.